

بررسی سیر کافه نشینی در طول تاریخ، از اروپای میانه تا قلب تهران

کافه نشینی، از ازل تا ابه

کافه و پسا کرونا

پاندمی عجیب و غریب کرونا و آن سال‌های تاریک، سبک زندگی مان را خیلی تغییر داد و همه چیز را به طرز غریبی آنلاین یا برخط کرد. کار کردن مان، درس خواندن مان، دیدارهای مان و تفریحات مان همه به کلی مجازی شدند و ما ماندیم و یک صفحه پر نور که از داخلش باید کل زندگی مان را کنترل می‌کردیم، ما آن واکسن‌های با برکت را زدیم و این ویروس منحوس رخت برپست اما همچنان یادگاری‌هایش برای ما باقی ماند. مثلا به صورت آنلاین کلاس برگزار کردن و دورکاری جزئی از زندگی خیلی از ما شد. حالا این روزها در دوران پسا کرونا به وفور کرات شاهد کافه‌هایی هستیم که اختصاصا برای همین کار تعبیه شده‌اند و آدم‌های زیادی که محل کار و کلاس و محل برگزاری مراسمات و قرارهای کاری و دوستانه‌شان همه و همه در این مکان صورت می‌گیرد. به نظر شما تا چند سال آینده کافه‌ها چه تغییراتی می‌کند؟

ریحانه اوسطی

نوجوانه

همه ما این روزها روزمرگی‌های مان به نحوی با کافه‌ها پیوند خورده، اکثر قرارهای مان را آنجا می‌گذاریم، از قرارهای دوستانه تا کاری، گاهی برای با کلاس‌تر درس خواندن و کار کردن به آنجا می‌رویم و عکسی را با تیترو «استادی یا وورک» همراه با لیوانی آیس لاته منتشر می‌کنیم و بعد مشغول خوردن قهوه و کیک شکلاتی مان می‌شویم و انگار همین منتشر کردن عکس، بار آن کار را از دوش مان برمی‌دارد. کم‌کم با منوی قهوه‌ها و شیک‌ها و کیک‌ها آشنا شده‌ایم و دیگر نمی‌خواهیم «بامدیریت جدید» را از منو سفارش بدهیم. خلاصه که کافه شده بخش ناگسستنی روزها و شب‌های ما و محل خاطره‌های تلخ و شیرین، پس یحتمل برایمان جالب باشد که این کافه که امروز این مختصات را دارد از کجا پدید آمده و چه سیری را گذرانده تا امروزه به این کافه‌های ادایی و غیر ادایی در سطح کشور و جهان تبدیل شده. امروز و اینجا قرار است قطار تاریخ را به عقب ببریم و کمی در کافه‌های قدیمی سیر کنیم.

آغاز کافه نشینی در ایران

از آنجا که همیشه مرکز همه چیز برای پایتخت نشینان است، حدود ۲۰۰ سال پیش اکثر شعرا و ادیبان در نصف جهان و پایتخت حکومت صفویان جمع می‌شدند و به نحوی اصفهان مهد هنر و فرهنگ و ادب ایران زمین بود، رفته رفته قهوه‌خانه‌ها پدید آمد و محلی شد برای گرد هم نشستن شعرا و شعر خواندن و قهوه نوشیدن. و همین امر باعث به وجود آمدن سبک‌های جدید در نظم فارسی شد. شاید برایمان جالب باشد که قهوه‌خانه‌ها در آن زمان چه شمایی داشتند اما باید بدانید این که جدیداً مد شده حیاط خانه‌های قدیمی را کافه می‌کنند امر جدیدی نیست و آن زمان قهوه‌خانه در فضای سرباز با حوض و باغچه بود و برنامه‌هایی مثل نقالی و شاهنامه خوانی و قصه‌گویی و گاه روحوضی در آنجا اجرا می‌شد. توجه کنید که قهوه‌خانه فضایی کاملاً مردانه بود.

اروپا و کافه‌های شورشی

وقتی ملت اروپا کم‌کم از خواب عمیق قرون وسطا بیدار شد و تلاش کرد با تولید علم، کمر کلیسا و آموزه‌های خرافی را بشکنند، شروع کرد به مبارزه با نظام‌های سلطنتی و کلیسای آن زمان؛ و این مبارزه از قشر تحصیل کرده و روشن فکر آغاز شد، این آدم‌ها برای گپ و گفت و به اشتراک گذاشتن عقاید خود از مکان‌هایی استفاده می‌کردند و کنار هم جمع می‌شدند که رفته رفته به این محل‌ها کافه گفته شد. به خصوص در جریان انقلاب کبیر فرانسه که جرقه انقلاب‌های لیبرالیستی و آزادی‌گرایانه اروپا بود، این اتفاق پررنگ‌تر شد و بیشتر به رسمیت شناخته شد. کافی‌شاپ‌ها که در ابتدای امر بیشتر برای افراد متمول و برگزاری جشن و پایکوبی بود تبدیل به یک مکان ناب برای دورهمی‌های سیاسی و جلسات اجتماعی شد.

کافه، پدیده‌ای همه گیر

در سال‌های اخیر به خصوص از دهه نود به بعد استقبال و رفت و آمد مردم به کافه‌ها به طرز عجیبی گسترش پیدا کرد، عوامل متعددی در این اتفاق سهیم بودند؛ مثل کوچک‌تر و تنگ‌تر شدن خانه، ارتباط کمتر با خانواده و فامیل و ارتباط بیشتر با دوستان و در کل سبک زندگی غربی ما را وادار کرد که بیشتر به کافه‌ها رجوع کنیم و برای تازه کردن دیدار دوستان مان و حتی مراسم و تولدها هم از این فضا استفاده کنیم، از آن طرف سرمایه داران فارغ از تخصص و ذوق فرهنگی و هنری و صرفاً به دلیل سودآوری به ساخت و تاسیس کافه‌ها روی آوردند و امروزه تقریباً در هر سبکی و در هر منطقه و شهری به تعداد موهای سرمان می‌توانیم کافه پیدا کنیم.

کافه‌ها در حال و هوای انقلاب

نمی‌دانم چرا اما انگار قهوه به اندیشه‌های انقلابی و جنجالی دامن می‌زند و پرو بال‌شان می‌دهد، کافه‌ها همیشه نقش مهمی در جریان‌های تاریخ معاصرمان داشتند از همان انقلاب فرانسه و اروپا بگیر تا انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ در ایران، همان طور که گفته شد بعد از ورود غربی‌ها کافه‌ها بیشتر پاتوق افراد فرهیخته و روشنفکر بود و تازه شمایل غربی پیدا کرده بود مثلاً زنان پایه پای مردان در محافل می‌آمدند و خیلی اوقات در کافه‌ها رقص و رفاصه و آواز خوان وجود داشت. از این نظر افراد انقلابی آن زمان که پایبند به دین و شریعت بودند تصور مثبتی از کافه‌ها در ذهن‌شان نقش نبسته بود و در جریان انقلاب اسلامی و دهه‌های بعد از آن اکثر افراد فرم‌های مشخصی از افراد به کافه‌ها رفت و آمد داشتند و در اذهان مردم هنوز کلیشه این‌که فقط این افراد به کافه‌ها می‌روند وجود داشت.

نقطه عطف کافه نشینی در تاریخ ایران

با اشغال ایران توسط غربی‌ها بعد از دوره قاجاریه، ظاهر قهوه‌خانه‌های ما هم تغییر کرد، انگلیسی‌ها چای را وارد فرهنگ ما کردند و ایرانی‌های قهوه‌خور را چای خور شدند. در این سال‌ها کم‌کم کافه‌ها پاتوق قشر فرهنگی و نویسندگان و شعرا ایرانی شد و کسانی مثل صادق هدایت، بزرگ علوی، سمین دانشور، فروغ فرخزاد و ... دوره‌هم در کافه‌ها جمع می‌شدند و درباره مسائل روز دنیا و بحث‌های سیاسی و اجتماعی گفت و گو می‌کردند. کافه‌ها بیشتر در مرکز شهر بود مثلاً اگر سریال شهرزاد را دیده باشید یحتمل کافه نادری را خوب به خاطر دارید که فرهاد آن گردن‌بند مرغ آمین را بر گردن شهرزاد انداخت. آن کافه یکی از مهم‌ترین کافه‌های آن دوران بود اما کافه و کافه نشینی هنوز آنقدر همه گیر نشده بود و خوانش اذهان عمومی از کافه نشینان افراد فرهیخته و روشنفکر و از ما بهتران بود.

